

USAID | **UKRAINE**
FROM THE AMERICAN PEOPLE

**ЗВІТ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ
ПІДПРИЄМЦІВ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА**

Опитування проводилося

**Комітетом з розробки стратегічного плану
Івано-Франківська**

**у співпраці з проектом
Економічний розвиток міст**

травень 2005 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У травні 2005 року було проведено опитування роботодавців Івано-Франківська. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади – проекту, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету з розробки стратегічного плану (КСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Івано-Франківську. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

До 17 травня 2005 року було заповнено 40 анкет. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці міста, а також кілька менших фірм з кількістю працівників до 25 чоловік. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств. 29 опитувань було проведено членами КСП і 11 – працівниками проекту Економічний розвиток міст.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною.

Були виявлені відмінності у відповідях підприємств, що представляють різні галузі економіки (важка промисловість та машинобудування, легка та текстильна промисловість, будівництво та будівельні матеріали), а також великих підприємств та представників малого й середнього бізнесу, що підтверджується в багатьох проаналізованих даних.

Хоча опитування 40 підприємств не може абсолютно напевно відобразити думку всієї бізнесової громади Івано-Франківська, ці підприємства, - великі й малі, традиційні й нові, забезпечують працею значну частину місцевого економічно активного населення, зокрема це стосується середніх промислових підприємств, - складають вагому й репрезентативну вибірку.

III. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Місцева економіка зараз переживає нелегкий період – рівень зайнятості, середня зарплатня та орієнтованість на експорт досить низькі, проте існують важливі плани збільшення обсягів продажу та здійснення нових інвестицій. Місцеві підприємці незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, технічною інфраструктурою, браком кваліфікованої робочої сили, рівнем бюрократизму та корупції у владі.
2. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах зараз складає близько 10 200, а наступного року планується створити ще кілька сотень робочих місць. Після цього лідерами у створенні нових робочих місць мають стати промислові підприємства (з іноземними інвесторами), тоді як у попередні роки нові робочі місця створювалися переважно в будівництві.
3. Місцева економіка не дуже орієнтована на експорт. Лише десять з усіх 40 компаній експортують значну частку своєї продукції та послуг за межі України. Більша частина експорту йде до колишнього Радянського Союзу. Навіть маючи конкурентну перевагу в низьких цінах (порівняно з західноєвропейськими стандартами), місцеві компанії не можуть знайти клієнтів на ринку ЄС.
4. Компанії відзначили 20% своїх працівників як таких, що працюють «відмінно», і 40% - «добре», що відображає загальний середній рівень задоволення якісним рівнем працівників, проте загальна кількість поганих працівників (7%) досить велика. Середня заробітна плата досягла 622 гривень за місяць. Майже всім підприємствам бракує або очікується брак працівників з необхідними навичками, головним чином у технічних сферах.
5. Тридцять сім з 40 фірм мають плани модернізації або вдосконалення своїх нинішніх потужностей з метою розширення своєї діяльності в Івано-Франківську, як шляхом розвитку існуючих потужностей, так і через нове будівництво, переважно в 2005-2006 рр. Загальна сума інвестицій може досягти 750 мільйонів гривень. Лише п'ять компаній планують розширюватися поза межами Івано-Франківська. У той же час лише п'ять фірм розглядають можливість або навіть планують перенести свою діяльність до іншого міста, переважно через брак тут відповідної інфраструктури та площі для розширення.
6. Загалом якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, не була оцінена високо (в середньому – 2,82 за 4-бальною шкалою, де 1 є найвищою, а 4 – найнижчою оцінкою). Утримання доріг та утилізація сміття разом з розвитком інфраструктури найчастіше зазначалися як послуги, що потребують поліпшення.
7. 6 із 40 компаній оцінили рівень місцевої влади як «відмінний», а 23 респонденти вважають його «добрим». Дванадцять інших оцінок – «задовільно», і жодної «погано». Разом з задовільною оцінкою співпраці з міським головою, заступниками та керівниками управлінь міськвиконкому, а також коментарями щодо контактів між приватним і муніципальним секторами, це підтверджує високий рівень задоволення роботою органів місцевої влади.

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

8. Думки про діловий клімат в Івано-Франківську також були дуже позитивними. Чотири компанії оцінили місто як «відмінне» місце для ведення бізнесу, 24 оцінки – «добре», і 12 – «задовільне». Близькість до кордону та добрі стосунки з місцевою владою зазначалися серед найбільш важливих позитивів місцевого ділового середовища.
9. Компанії поділяють думку, що місцева економіка зміниться завдяки внутрішнім поліпшенням (комунальна інфраструктура, підготовка й перепідготовка робочої сили), кращій співпраці влади і бізнесу (розвиток малих і середніх підприємств) та зовнішнім ресурсам (залучення прямих іноземних інвестицій).

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

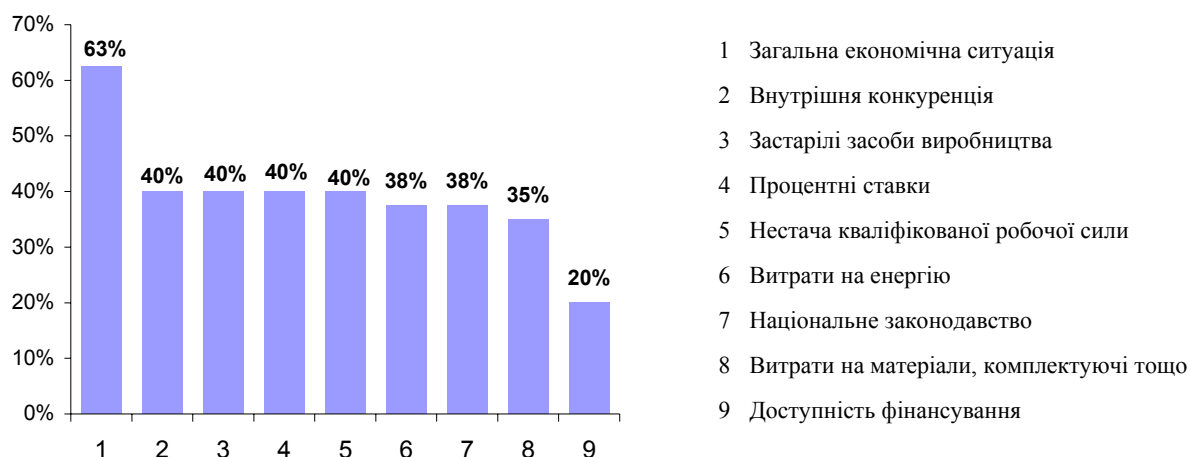
1. Статус підприємств

З 40 респондентів лише 17 було засновано після 1990 року. Найбільша частка новостворених компаній – це малі підприємства в галузях будівництва та легкої промисловості, тоді як машинобудування та інші великі роботодавці представлені традиційними підприємствами, з яких деякі засновані ще аж у 19 столітті. Це демонструє досить повільні темпи розвитку підприємництва в регіоні та більшу залежність від процесів реструктуризації та приватизації національної економіки. Більшість компаній перебувають у власності українських юридичних і фізичних осіб. Чотирма компаніями, в яких кількість працівників складає 9% від загальної кількості опитаних, зараз володіє іноземний капітал, що в сумі менше, ніж 2 підприємства у муніципальній власності, де працює 15%, але більше ніж 4 підприємства державної форми власності (7% працівників).

2. Загальний стан бізнесу

Економіка Івано-Франківська видається добре диверсифікованою, оскільки включає: (1) традиційні промислові кластери, зокрема машинобудування та металообробку, (2) важливі окремі підприємства легкої промисловості, такі як текстиль, меблі та продукти харчування, (3) будівельні компанії, виробники будматеріалів та комунальні підприємства, а також (4) малі й середні компанії в сфері торгівлі та послуг, створені місцевими підприємцями.

Діаграма 1 Перешкоди для подальшого розвитку

Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. діаграму 1). За пріоритетністю (1) загальна економічна ситуація зазначалася як найважливіший чинник для 63% підприємств, особливо представників традиційного машинобудування (до 70%); (2) чотири проблеми зазначалися 40% підприємств: внутрішня конкуренція, яка є проблемою майже для 50% підприємств легкої промисловості, застарілі засоби виробництва – головним чином для компаній в галузі будівництва та комунальних послуг (до 60%); процентні ставки є занадто високими для 22% респондентів у машинобудуванні, а нестача кваліфікованої робочої сили – для 67% машинобудівних компаній. (3) Витрати на енергію та національне

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

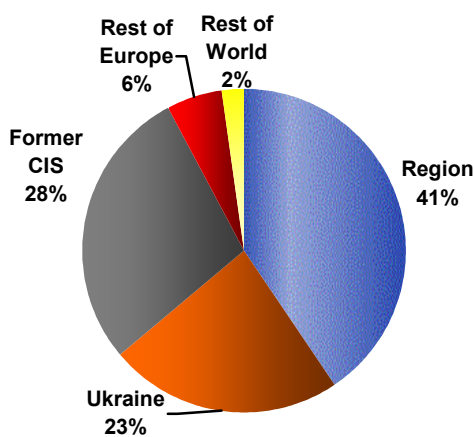
законодавство створюють перешкоди для 38% компаній, причому перше стосується переважно промисловості, а друге – будівництва. Підприємства легкої промисловості також скаржаться на вартість матеріалів (47%, тоді як середній показник по всіх опитаних - 35%). Проблеми з доступністю фінансування мають переважно машинобудівні компанії (56%, тоді як середнє - 20%). З іншого боку, екологічні обмеження, віддаленість ринків, ставлення місцевої влади та вартість робочої сили є перешкодами лише для 1-2 підприємств.

Зі вступом України до ЄС пов'язані більш позитивні очікування, хоча респонденти передбачають і негативні наслідки. Стабільний діловий клімат (48%) та доступ до великого ринку (50%, здебільшого для машинобудівних компаній, які хотіли б розширити експорт) найчастіше зазначалися серед позитивних чинників. 50% будівельних компаній (43% з усіх) також очікують на можливості, пов'язані з участю в програмах ЄС. Стабільний ринок капіталу вітають 67% будівельних і 56% машинобудівних компаній.

З іншого боку 73% підприємства бояться втратити перевагу, пов'язану з низькою вартістю робочої сили, послуг та товарів, а 58% - додаткових витрат на пристосування до нових умов (майже 70% підприємств легкої промисловості), 43% - подорожчання робочої сили, та 54% - посилення конкуренції. Цей висновок підкреслює той факт, що місцеве виробництво конкурує на іноземних ринках передусім завдяки низьким цінам на свою продукцію. Суворі екологічні вимоги можуть також створити проблеми для компаній у галузі будівництва та комунальних послуг (25%).

3. Клієнти

Майже всі підприємства надали інформацію про географічне розташування своїх клієнтів (діаграма 2). Лише десять компаній зазначили, що експортують більше половини своїх товарів і послуг за межі України (п'ять до СНД і п'ять інших до Європи), а вісім інших експортують принаймні 10% продукції. Тому лише приблизно 36% загального збуту йде за межі країни. Ця частка нижча за показники

подібних промислових регіонів у країнах Центральної та Східної Європи і може бути збільшена, особливо в машинобудуванні (лише 7% відсотків збуту йде до Європи та решти світу). Компанії в галузях будівництва, комунальних послуг, переробки продуктів харчування та послуг працюють виключно на вітчизняний ринок. Всі компанії очікують збільшення (часто понад 20%) обсягів збуту в 2005 році порівняно з 2004, проте середній обсяг збуту в розрахунку на одного працівника досить низький і складає приблизно 45 000 грн. Тому існує велика

потреба в підвищенні продуктивності.

Діаграма 2 Напрямки експорту місцевої економіки

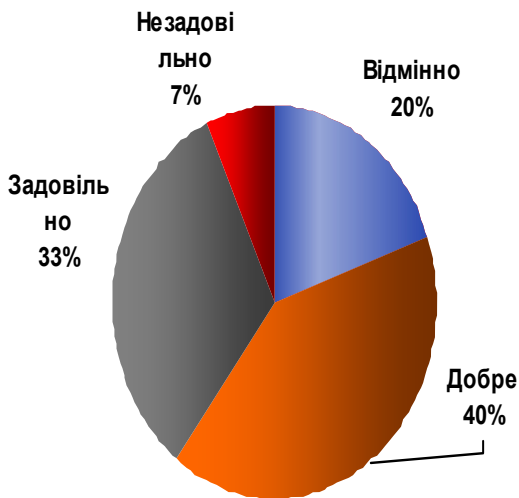
Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

Наявність клієнтури є головною причиною розміщення 27 компаній саме в Івано-Франківську. 19 підприємств зазначили існування тут важливих постачальників сировини (більшість представників харчової та деревообробної галузей), а 14 назвали постачальників компонентів. 23 компанії зазначили, що мають в Івано-Франківську кваліфікованих працівників, хоча ця ситуація швидко змінюється (на гірше).

4. Питання трудових ресурсів і зайнятості

Загальна кількість постійних працівників на 40 підприємствах-респондентах становить 10157, порівняно з 12820 п'ять років тому і 10276 торік. Нові робочі місця були створені передусім у будівництві (зростання на 15% за останні 5 років), в той час як багато великих промислових підприємств скорочували робочі місця (зменшення на 75%). Тенденція за останні 2 роки почала змінюватися, і на запитання про нові інвестиції компанії відповідають, що планують створити майже 2 300 (!) нових робочих місць. Вдала диверсифікація структури економіки підтверджується тим фактом, що близько 46% працівників складають жінки (понад 60% у легкій промисловості). Частка працівників з вищою освітою цього року сягає 18,8%.

Середня кількість працівників серед підприємств-респондентів у 2005 році склала 254 осіб, порівняно з 366 в 2000 році. Причиною цього є передусім те, що 5 років тому не було нинішніх малих і середніх підприємств, що також підтверджує важливість сектору МСП.

Роботодавці достатньо задоволені якісним рівнем своїх працівників. Загалом 20% працює відмінно, 40% - добре, 33% - задовільно і 7% незадовільно (діаграма 3). Найвища частка поганих працівників на машинобудівних підприємствах (10%), а найвища частка відмінних працівників у будівельній галузі (23%).

Діаграма 3 Рівень задоволення якістю робочої сили

Загальна середньомісячна зарплатня складає 622 грн. порівняно з 528 грн. в 2004 році. Найнижча зарплатня в машинобудуванні, а найвища – в будівництві, і лише п'ять компаній сплачують у середньому більше ніж 800 гривень. 33 компанії – 83%(!) в усіх галузях відчувають нестачу працівників певних професій та навичок, важливих для їхнього подальшого розвитку, а п'ять підприємств очікують виникнення цієї проблеми в майбутньому. Найчастіше бракує кваліфікованих представників технічних професій – як з вищою освітою, так і вмілих професіоналів - інженерів, конструкторів, зварювальників, електриків, металістів, слюсарів, будівельників. Підприємства мають серйозні проблеми через брак кваліфікованої робочої сили, оскільки багато

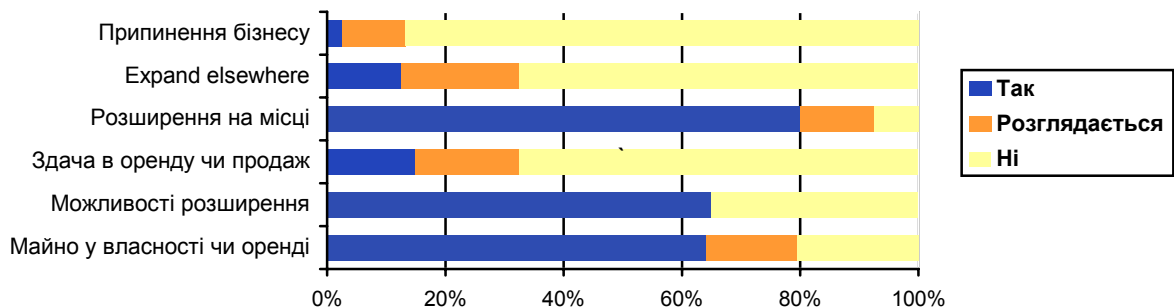
Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

кваліфікованих робітників заробляють у декілька разів більше, працюючи в країнах Європи, а ті, хто залишився, не мають необхідних навичок.

15 компаній мають підрозділи з наукових досліджень та розвитку, які головним чином зайняті розробкою нової продукції. Загалом у цих підрозділах працює 138 осіб (лише 1,2% від кількості всіх робочих місць).

5. Інформація про місцезнаходження та майно підприємства

Івано-Франківськ як місце розташування бізнесу має і переваги, і недоліки (див. діаграму 4). Підприємства, як правило, володіють своїми спорудами і мають право на користування землею. Більшість із них також має достатньо площі для розширення. Однак нестача площ для розширення 37% підприємств може стати проблемою. Чотири компанії навіть розглядають можливість перенесення свого виробництва за межі Івано-Франківська. Ця проблема може бути вирішена завдяки використанню Хриплинського масиву та пропозиції з боку приватних власників (13 підприємств можуть надати в оренду чи продати свою землю та споруди). Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому багато компаній планує здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей. 33 підприємства планують модернізацію або вдосконалення існуючих споруд здебільшого протягом цього й наступного року. Планується вкласти 744,12 млн. грн. та створити 2297 нових робочих місць. Якщо ці цифри виявляться реальними, це значно допоможе зростанню місцевої економіки. Очікувані інвестиції коливаються від 50 тисяч до сотень мільйонів і рівномірно розподіляються за галузями. Однак, для досягнення цих обсягів суттєву роль мають відіграти іноземні інвестори.

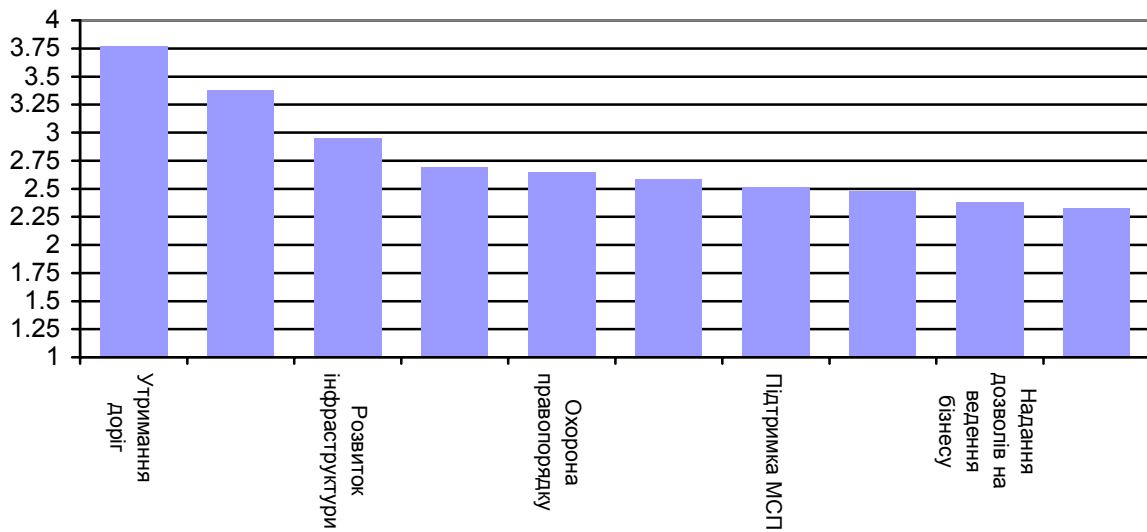
Діаграма 4 Інформація про місцезнаходження та майно

6. Послуги та відносини з органами місцевої влади

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). В середньому ці послуги були оцінені як задовільні з середнім балом 2.82 (див. діаграму 5). Респонденти найбільш задоволені житловим будівництвом (2.33), де місто справді багато досягло за останні кілька років. Ліцензування та надання дозволів для ведення бізнесу (2.38) та на будівельні роботи (2.48) оцінені також досить високо. Респонденти дуже незадоволені станом утримання доріг (3.75), утилізацією сміття (3.38 – причому деякі підприємства вирішили займатися цим

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

власними силами) та розвитком інфраструктури (2.95). Найбільш задоволені будівельні компанії (в середньому 2.67), а найменш – машинобудівні (3.06).

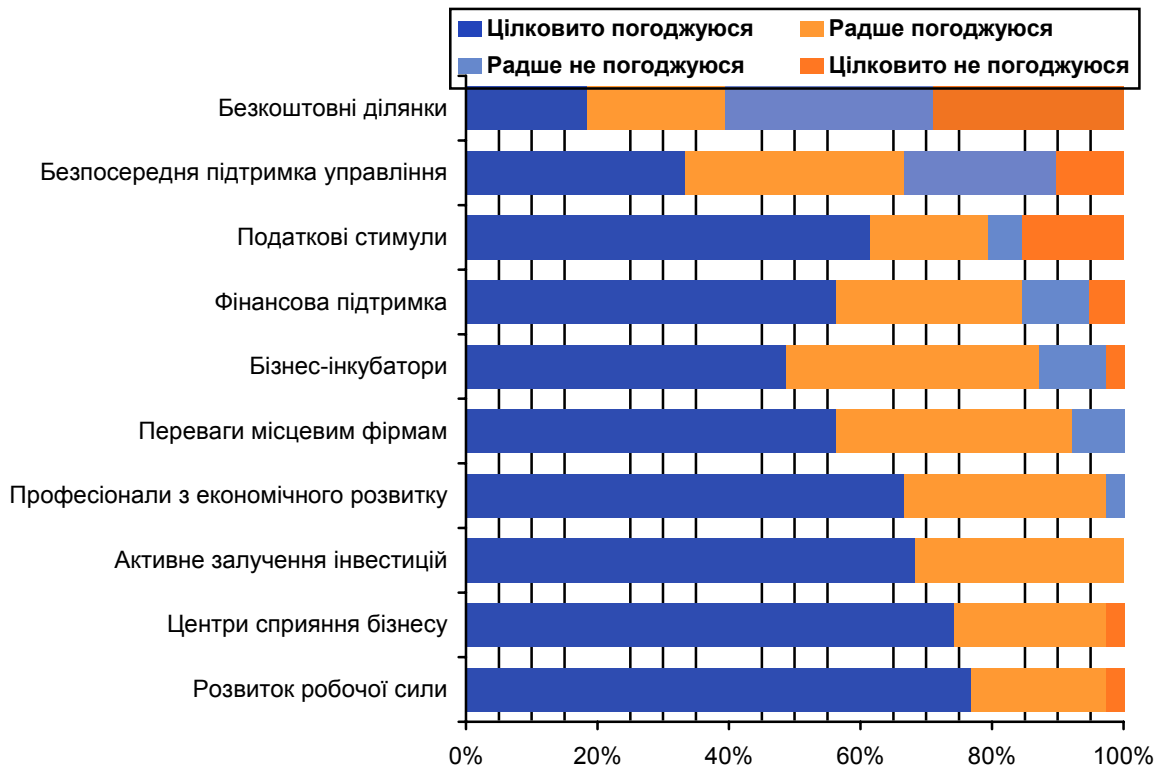
Діаграма 5. Послуги органів влади

Загалом відповіді свідчать про те, що підприємства готові порекомендувати ініціативи, зокрема в сфері підтримки малих і середніх підприємств, які дозволять поліпшити співпрацю з місцевими органами влади й зменшити бюрократизм. Серед коментарів щодо сфер, які потребують поліпшення, частіше зазначалися такі: інфраструктура – водопостачання та водовідведення; поліпшення стану утримання доріг.

Підприємства також мали відповісти, які послуги мають надаватися міською владою (та, зокрема, підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу Івано-Франківська. Діаграма 6 демонструє, що підприємства активно підтримують майже всі з запропонованих послуг. Дві з найгостріших проблем, які стоять перед місцевими компаніями (нестача кваліфікованої робочої та бюрократизм влади) можна вирішити за допомогою двох заходів, які отримали найбільшу кількість балів – допомога міста в розвитку трудових ресурсів і створення центрів підтримки бізнесу.

На відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти не підтримують спорудження й пропозиції вільних ділянок – вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця. Фінансова підтримка бізнесу (кредитні гарантії) була б дуже бажаною – вона допоможе вирішити вищезгадані проблеми з браком фінансових ресурсів.

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

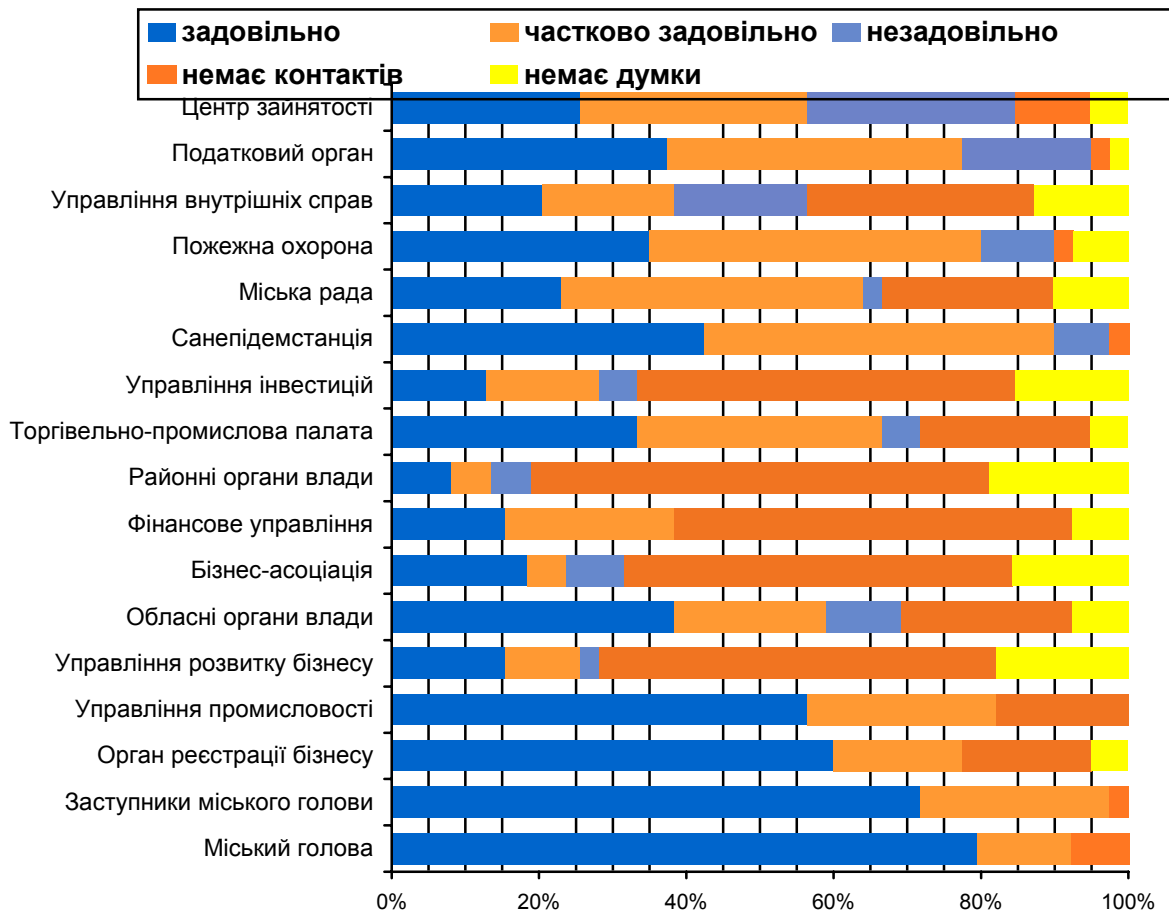
Діаграма 6 Послуги підрозділу з економічного розвитку

Підприємства-респонденти оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Результати досить позитивні, як це видно з діаграми 7. Міський голова, заступники, управління промисловості та орган реєстрації бізнесу отримали дуже позитивні оцінки (майже максимально можливі). Респонденти не мали численних контактів з районними органами влади, фінансовим управлінням та управлінням інвестицій. Крім того, лише дехто з керівників підприємств вважає бізнес-асоціацію корисним інструментом. Центр зайнятості, податкові органи та управління внутрішніх справ названі серед тих установ, з якими пов'язано найбільше проблем. Особливо центр зайнятості має (на думку менеджерів і директорів підприємств) відігравати активнішу роль, допомагаючи підприємствам знаходити кваліфікованих працівників.

Респондентам також пропонувалося додати та оцінити інші важливі установи. Серед них були зазначені митні органи, співпраця з якими оцінена як незадовільна, особливо на думку підприємств-імпортерів.

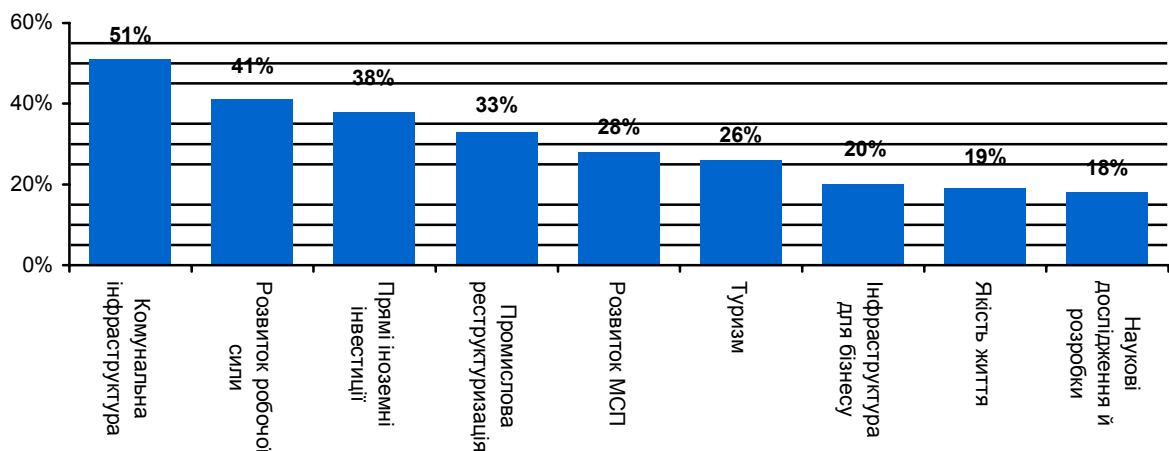
Багато коментарів можна узагальнити в один висновок: високий рівень бюрократизму, брак компетентності, забагато зайвої звітності та невідповідне ставлення з боку цих установ до підприємства як до клієнта (та платника податків).

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

Діаграма 7. Контакти з владними установами

7. Критичні питання

Діаграма 8 Критичні питання

Підприємства-респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш

Івано-Франківськ – Вивчення думки підприємців

важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані:

- Комунальна інфраструктура (газ, електроенергія, водопостачання, опалення) – на першому місці з 51% відповідей, більшість з яких надійшло від підприємств галузі будівництва та комунальних послуг;
- Розвиток робочої сили (41% респондентів, тоді як серед машинобудівних компаній ця частка склала понад 56%);
- Залучення прямих іноземних інвестицій (38% усіх компаній, найбільше серед будівельних підприємств – майже 60%);
- Промислова реструктуризація пропонується представниками 33% підприємств, з яких переважна більшість (78%) машинобудівні;
- Розвиток малих і середніх підприємств (28%) логічно найбільше підтримали малі компанії та підприємства легкої промисловості;
- Розвиток туризму (26%) також підтримали підприємства легкої промисловості, тоді як будівельні компанії майже не зацікавлені в цій темі.

Серед інших питань «Наукові дослідження й розробки» видаються найважливішими для машинобудування (33%), «Якість життя» та «Комунальне житло» - для будівельної галузі, тоді як «Інфраструктура для бізнесу» - для підприємств легкої промисловості. З іншого боку деякі питання зазначалися менше ніж три рази, а саме «Соціальні послуги», «Навколишнє середовище» та «Освіта» (на відміну від розвитку робочої сили).

9. Загальні враження

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Івано-Франківську. Міська влада отримала вищі оцінки, ніж обласні та районні органи. Респонденти також висловили свою думку про місто як місце для ведення бізнесу. Як зазначається в пункті 8 висновків, відповіді були досить позитивними. Більшість (24) підприємств оцінили своє місто як «добре», 12 – як «задовільне» і 4 вважають своє місто «відмінним» місцем для бізнесу. Найбільш задоволеними місцевим діловим кліматом виглядають будівельні компанії.

Позитивними прикладами елементів бізнес-клімату Івано-Франківська, відзначеними респондентами, як правило, були:

- Географічне розташування, близькість до західного кордону
- Плідна співпраця з місцевою владою, її бажання досягти консенсусу
- Капітальні інвестиції в місто протягом останніх років
- Діяльність з благоустрою міста

Негативні чинники, визначені респондентами, головним чином стосуються пропозиції робочої сили та технічної інфраструктури. Деякі з проблем (брак фінансування, бюрократизм) можуть бути вирішені на місцевому рівні лише частково:

- Брак кваліфікації: добрі працівники йдуть, гірші залишаються
- Бюрократизм і корупція
- Незадовільна інфраструктура (дороги, електроенергія)
- Низька купівельна спроможність, обмежений ринок
- Занепад традиційних галузей

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки головних роботодавців Івано-Франківська. Їхнє спільне ставлення до міської влади визначатиме зростання економіки міста, її застій чи занепад. Звіт допоможе Комітетові з розробки стратегічного плану в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням ділового клімату в місті.

Проект Економічний розвиток міст висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітетові з розробки стратегічного плану, а також усім членам Комітету, які присвятили свій час на проведення опитування.